

Mr Ana Knežević-Bojović,
Institut za uporedno pravo, Beograd

Originalni naučni rad
UDK: 347.72(497.11)
340.137.72(4-672EU)

HARMONIZACIJA KOMPANIJSKOG PRAVA SA PRAVOM EVROPSKE UNIJE I PRAVILA O SLOBODI OSNIVANJA PRIVREDNIH DRUŠTAVA U SPORAZUMU O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU

Usklađivanje propisa Srbije sa pravom Evropske unije jednostrana je obaveza koju je Srbija preuzela radi ostvarivanja cilja - pristupanja Evropskoj uniji. Svakako najznačajniji dokument koji je Srbija do sada potpisala u tom postupku jeste Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. U radu se analiziraju odredbe Sporazuma kojima se propisuju pravila o slobodnom kretanju privrednih društava iz Srbije i Unije, i ukazuje na značaj poznavanja prakse Evropskog suda pravde u vezi sa ovim pitanjem. Nadalje, autorka analizira stepen usklađenosti domaćih propisa iz oblasti kompanijskog prava sa odgovarajućim propisima Evropske unije i ukazuje na očekivane pravce daljeg razvoja prava i prakse u obe oblasti.

Ključne reči: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju; Evropska unija; Evropski sud pravde;

1.1. O usklađivanju propisa sa pravom Evropske unije uopšte

Usklađivanje propisa između država članica Evropske unije, kako putem pravnih instrumenata Evropske unije (pozitivna harmonizacija), tako i putem ukidanja prepreka (negativna harmonizacija)¹ predstavljaju ugovornu obavezu država članica koja

¹ Više o harmonizaciji videti u: R. Vukadinović, *Pravo Evropske unije*, Centar za pravo Evropske unije Univerziteta u Kragujevcu i Kancelarija Srbije i Crne Gore za pridruživanje Evropskoj uniji, Kragujevac, 2006⁴ i A. Čavoški, *Preduslovi i postupak uključivanja Državne zajednice Srbije i Crne Gore u Evropsku uniju*, Institut za uporedno pravo, Beograd 2005.

proizilazi iz Osnivačkih ugovora.² Situacija je nešto drugačija kada se radi o trećim zemljama. U tom smislu moguće je izdvojiti nekoliko različitih kategorija:

1. Države koje nemaju za cilj pristupanje Evropskoj uniji, ali imaju ekonomski interes da svoje propise usklađuju sa propisima Unije. Primeri takvih država su Švajcarska, Norveška, Lihtenštajn i donedavno Island³ (Island je podneo zahtev za prijem u članstvo EU u julu 2009. godine).⁴ Ove četiri države su prvobitno oformile organizaciju za slobodnu trgovinu EFTA 1960. godine. Potom su tri od četiri države EFTA – Norveška, Lihtenštajn i Island – i države članice Evropske unije 1994. godine zaključile Sporazum o evropskom ekonomskom prostoru,⁵ dok se Švajcarska odlučila da saradnju sa Evropskom Unijom ostvari putem bilateralnih sporazuma.⁶
2. Države koje još uvek nisu ušle u postupak pristupanja Evropskoj uniji, ali preuzimaju jednostranu obavezu usklađivanja, kao prethodni korak, s tim što je njihov kasniji cilj prisupanje Evropskoj uniji.

² Pod Osnivačkim ugovorima se podrazumevaju ugovori o osnivanju Evropskih zajednica i Evropske unije, sa svim izmenama Navedena numeracija članova jeste ona koja postoji u važećem Ugovoru o funkcionisanju Evropske unije - Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, *Official Journal of the European Union*, C 115/47, 9.5.2008. Radi lakšeg razumevanja teksta i postojeće literature, u zagradi je navedena numeracija članova ugovora iz Konsolidovane verzije Ugovora o osnivanju Evropske zajednice iz 2006 godine - Treaty establishing the European Community, incorporating the amendments made by the Treaty of Athens, signed on 16 April 2003, *Official Journal of the European Union* C 321 E/129, 12.2.2006. *Ovakva numeracija članova koristi se u celom radu, te se reč "Ugovor" odnosi na "Ugovor o funkcionisanju Evropske unije" kao i na "Ugovor o osnivanju Evropske zajednice"*

³ Island je 17. jula 2009. godine podneo zahtev za prijem u Članstvo EU, a Evropska komisija je 24. februara 2010. godine u svom mišljenju preporučila otvaranje pregovora u vezi sa pristupanjem u odnosu na Island. <http://ec.europa.eu/enlargement>

⁴ Za više o odnosima između Švajcarske i Norveške i EU vid. S. Gstohl, *Reluctant Europeans - Norway, Sweden, and Switzerland in the Process of Integration*, Lynne Rienner Publishers, 2002.

⁵ Agreement on the European Economic Area, *Official Journal of the European Communities* No. L 1, 3.1.1994.

⁶Za više o ovim sporazumima vid.:

<http://www.europa.admin.ch/themen/00500/00506/index.html>

Sposobnost da se domaće pravo uskladi sa pravom EU predstavlja i jedan od kriterijuma iz Kopenhagena⁷ te je određeni stepen usklađenosti sa komunitarnim pravom pokazatelj da se ovaj kriterijum može ispuniti. Državna zajednica Srbije i Crne Gore i Republika Srbija, kao i druge zemlje Zapadnog Balkana predstavljaju primer takvog postupanja.

3. Države koje su ušle u postupak pristupanja Evropskoj uniji i imaju ugovornu obavezu da usklađuju propise sa pravnim tekovinama (*acquis communautaire*) Evropske unije. Ova obaveza dakle, proizilazi iz prepristupnih ugovora – ranije su to bili Evropski ugovori, sada Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Kada se ovaj Ugovor ratifikuje, obaveza usklađivanja postaće ugovorna i u odnosu na Srbiju.

Države koje usklađuju svoje pravo sa pravom Unije bez namere da joj pristupe čine to, kako je već istaknuto, na osnovu Sporazum o evropskom ekonomskom prostoru, odnosno brojnih bilateralnih sporazuma u slučaju Švajcarske. Sporazum o evropskom ekonomskom prostoru podrazumeva unošenje u nacionalno pravo onih propisa koje usvoji Evropska unija koji se odnose na četiri slobode, a uz to obuhvata i saradnju u oblasti istraživanja i razvoja, socijalne politike, zaštite životne sredine, zaštite potrošača, turizma i kulture.⁸ Sporazum se ne odnosi na pitanja kao što su carinska unija, zajednička trgovinska politika, poljoprivreda i ribarstvo, kao ni na pitanja koja su bila obuhvaćena drugim i trećim stubom Evropske Unije, niti na monetarnu uniju. Očigledno je, dakle, da su se ove države odlučile na usklađivanje propisa sa pravom Evropske Unije rukovođene ekonomskom logikom, bez obzira na činjenicu da zapravo nemaju nikakav uticaj na zakonodavni postupak koji se odvija u Briselu. Ipak, čini se da je u slučaju nekih zemalja došlo do slične pojave kao i svojevremeno u Zajednici (tzv. *spillover process*)⁹, te je

⁷ European Council in Copenhagen 21-22 June 1993- Conclusions of the Presidency DOC/93/3.

⁸ Upravo zbog toga je na propisima iz ove oblasti naznačeno da se odnose na Evropski ekonomski prostor. .

⁹ A. Čavoški, *Pravni i politički poredak Evropske unije*, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Javno preduzeće "Službeni glasnik", Beograd, 2006, 31.

tako Švajcarska nedavno postala potpisnica Šengenskog sporazuma, a Island, kako je ranije napomenuto, podneo zahev za pristupanje Uniji.

Sa druge strane, države kandidati i države koje su potencijalni kandidati za pristupanje Evropskoj uniji u obavezi su da usklade svoje pravo sa celokupnim *acquis*-om, koji obuhvata odredbe Osnivačkih ugovora, propise donete na osnovu odredbi ugovora, sudsku praksu Evropskog suda pravde, mere donete pod okriljem zajedničke spoljne i bezbednosne politike, mere usvojene u okviru saradnje u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova, međunarodne ugovore koje je zaključila Evropska zajednica kao i ugovore između država članica i trećih zemalja u vezi sa aktivnostima u okviru Evropske unije.¹⁰ Procenjuje se da ovaj korpus prava ima preko 100000 stranica, i sadrži više od 30000 pravnih akata.¹¹ Osim toga, broj propisa koji se usvajaju na nivou Evropske unije konstantno se umnožava. Jasno je, stoga, da pred državama kandidatima i potencijalnim kandidatima stoji veliki izazov, koji zahteva angažovanje celokupne državne uprave i neretko spoljnih resursa. Takođe je očigledno da je nemoguće ovako obiman i kompleksan zadatak ispuniti odjednom, te da je nužno izdvojiti određene prioritete.

Kako bi pomogla državama kandidatima u ispunjenju ovog zadatka, Evropska komisija je 1995. godine izdala Belu knjigu o pripremi pridruženih država centralne i istočne Evrope za integraciju u unutrašnje tržište Unije.¹² Bela knjiga je prvobitno bila namenjena za zemlje centralne i istočne Evrope, ali kasnije je proširena i na baltičke zemlje i Sloveniju¹³, a takođe su je prihvatile i zemlje zapadnog Balkana, kao što je Srbija, i na osnovu nje sačinjavale akcione planove za usklađivanje domaćih propisa sa pravom EU. Kako se iz njenog naziva vidi, Bela knjiga obuhvata samo propise koji se odnose na unutrašnje tržište. I ovi propisi podeljeni su u Aneksu Bele knjige na

¹⁰ A. Čavoški A. Čavoški, *Preduslovi i postupak uključivanja Državne zajednice Srbije i Crne Gore u Evropsku uniju*, Institut za uporedno pravo, Beograd 2005, 125.

¹¹ <http://en.euabc.com/word/12>

¹² White Paper: Preparation of the Associated Countries of Central and Eastern Europe for Integration into the Internal Market of the Union, COM(95) 163, May 1995

¹³ Za više detalja o Beloj knjizi i njenom značaju u procesu pristupanja EU videti u A. Čavoški, (2005), 129 i dalje.

23 oblasti¹⁴, a u okviru svake pojedinačne oblasti istaknuti su prioriteti za harmonizaciju, tačnije, redosled mera koje je potrebno usvojiti u prvoj i drugoj fazi. Jasno je da Bela knjiga ne predstavlja ni konačan spisak propisa sa kojima je potrebno izvršiti usklađivanje, imajući u vidu pomenutu izrazito produktivnu zakonodavnu aktivnost Unije, ali svakako predstavlja izuzetno koristan predložak za planiranje harmonizacije, i to ne samo u oblastima koje su njome obuhvaćene.

Usklađivanje propisa Srbije sa pravom EU prepoznato je kao potreba u naučnoj i stručnoj javnosti¹⁵, kao i od strane organa vlasti. Još dok je Srbija predstavljala deo Državne zajednice Srbija i Crna Gora, vlada Republike Srbije je usvojila prvi Akcioni plan za usklađivanje domaćih zakona sa propisima Evropske unije, u skladu sa preporukama iz Bele knjige, a na osnovu studije koju je sačinio Institut za uporedno pravo.¹⁶ Nešto kasnije je kao obavezni deo zakonodavnog postupka uvedena i Izjava o usklađenosti nacrtu zakona, drugog propisa i opšteg akta sa propisima Evropske unije.¹⁷ Izjavu sačinjava organ nadležan za izradu i predlaganje propisa. Sama izjava ne predstavlja garantiju usklađenosti – ona služi kao mehanizam ocene usklađenosti – ali je svakako značajno da bez nje nijedan propis ne može proći dalji zakonodavni postupak. Takođe je značajna i publikacija koju su 2004. godine objavile Vlada Srbije i Ministarstvo za ekonomske odnose sa inostranstvom „Kako

¹⁴ Slobodan protok kapitala, slobodno kretanje i bezbednost industrijskih proizvoda, konkurencija, socijalna politika i aktivnosti, poljoprivreda, saobraćaj, audiovizuelne usluge, životna sredina, telekomunikacije, direktno oporezivanje, slobodno kretanje robe u delimično usklađenim sektorima, javne nabavke, finansijske usluge, zaštita podataka o ličnosti, kompanijsko pravo, računovodstvo, građansko pravo, uzajamno priznavanje profesionalnih kvalifikacija, intelektualna, industrijska i komercijalna svojina, energetika, carinska unija, posredno oporezivanje, politika zaštite potrošača.

¹⁵ Npr. B. M. Rakić., *Harmonizacija jugoslovenskog prava sa pravom EU*, Dosije, Beograd 1997, 17.

¹⁶ Harmonizacija domaćeg prava sa pravom Evropske unije. Studija je izdata u 8 tomova, a obuhvata 23 oblasti obuhvaćene Belom knjigom, detaljne analize evropskih i odgovarajućih domaćih propisa i preporučene izmene domaćih propisa.

¹⁷ Izjava dostupna na www.seio.gov.rs

usklađivati domaće propise sa pravnim tekovinama Evropske unije,¹⁸ kao i Nacionalni program za integraciju Srbije u Evropsku uniju.¹⁹

1.2. Usklađenost propisa Srbije iz oblasti kompanijskog prava sa pravom Evropske unije

Od usvajanja Zakona o privrednim društvima²⁰ kompanijsko pravo Evropske unije u velikoj meri je usklađeno sa relevantnim direktivama Evropske unije. Kako jedan od članova radne grupe na izradi zakona ističe²¹, to upravo predstavlja i jednu od osnovnih karakteristika ovog propisa. Ipak, Vasiljević takođe ističe²² da je u odnosu na pitanja koja u vreme usvajanja ovog zakona nisu bila harmonizovana na nivou Unije zakonodavac izvršio izbor između različitih uporednopravnih rešenja. Nadalje, pitanja koja su regulisana evropskim direktivama iz oblasti kompanijskog prava u domaćem pravu uređuju i drugi propisi – Zakon o računovodstvu i reviziji,²³ Zakon o preuzimanju akcionarskih društava,²⁴ Zakon o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata,²⁵ Zakon o registraciji privrednih subjekata,²⁶ i slično. Ovi propisi su takođe u velikoj meri usklađeni sa relevantnim propisima EU. Ipak, od usvajanja nekih od ovih propisa – prevashodno Zakona o privrednim društvima – i evropska legislativa je promenjena, te su neophodne i dalje intervencije u domaćem pravu. Nacionalnim planom za integraciju Republike Srbije u Evropsku uniju²⁷ predviđeno je usvajanje sledećih propisa:

¹⁸ Takođe dostupna na www.seio.gov.rs

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Službeni glasnik RS br. 125/04*

²¹ M. Vasiljević, *Kompanijsko pravo – Pravo privrednih društava*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009⁴. 40

²² *Ibid.*, 41.

²³ *Službeni glasnik RS br. 46/06 i 111/09.*

²⁴ *Službeni glasnik RS br. 46/06 i 107/09*

²⁵ *Službeni glasnik RS br. 47/06.*

²⁶ *Službeni glasnik RS br. 55/04, 61/05 i 111/09.*

²⁷ Dostupan na www.seio.gov.rs

- Zakon o preuzimanju akcionarskih društava (tokom 2011. godine)
- Zakon o izmenama i dopunama Zakona o registraciji privrednih subjekata (tokom 2010. godine)
- Zakon o računovodstvu i reviziji (tokom 2011. godine)
- Pravilnik o sadržini i načinu vođenja registara (tokom 2010. godine).

Nadalje, i Evropskim partnerstvom iz 2008. godine²⁸ jedina zakonodavna intervencija predviđena u ovoj oblasti jeste sprovođenje Evropske povelje o malim i srednjim preduzećima i smanjivanje administrativnih obaveza za mala preduzeća.

Korpus kompanijskog prava Evropske unije obuhvata i direktive i uredbe. Uredbe, zbog svoje pravne prirode, ne predstavljaju predmet harmonizacije – one postaju deo nacionalnog pravnog sistema u trenutku pristupanja, budući da imaju direktno dejstvo i da se neposredno primenjuju. Što se tiče uredbi iz kompanijskog prava, njima se uvode novi privredni oblici koji su tesno povezani sa unutrašnjim tržištem, te je eventualno uvođenje sličnih oblika u domaći pravni sistem uglavnom neopravdano. Takođe je neopravdano i nepotrebno uvoditi u naš pravni sistem odredbe relevantnih direktiva u vezi sa učešćem zaposlenih u ovim privrednim oblicima, te se sa pravom može očekivati da će se usklađivanje sa ovim direktivama izvršiti simultano sa prijemom u Evropsku uniju i posledičnim stupanjem na snagu svih uredbi, uključujući one iz kompanijskog prava. Još jedna direktiva iz kompanijskog prava u vezi sa kojom ne treba očekivati skorou harmonizaciju jeste ona o prekograničnom spajanju privrednih društava – bez obzira na odredbe Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koje će biti analizirane kasnije u radu, verovatnoća da će spajanja domaćih i stranih društava biti zakonom dozvoljena pre nego što Srbija postane država članica Unije a njena privreda deo unutrašnjeg tržišta je minimalna.

²⁸ 2008/213/EC: Council Decision of 18 February 2008 on the principles, priorities and conditions contained in the European Partnership with Serbia including Kosovo as defined by United Nations Security Council Resolution 1244 of 10 June 1999 and repealing Decision 2006/56/EC

1.3. Odredbe Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju u vezi sa slobodom osnivanja privrednih društava

Članovi 52-58. Sporazuma o stabilizaciji (u daljem tekstu: SSP) i pridruživanju odnose se na poslovno nastanjivanje, tj. njima se uspostavljaju pravila u vezi sa osnivanjem i radom privrednih društava na teritorijama EU i Srbije.

U članu 52. SSP-a sadržane su definicije osnovnih pojmova koje se odnose na poslovno nastanjivanje. Zanimljivo je da, osim određenja pojma „privrednog društva Zajednice“, odnosno „srpskog privrednog društva“, član 52. sadrži i definicije pojmova "ogranka" (*branch*), "poslovnog nastanjivanja" (*establishment*), "društva kćeri" (*subsidiary*), "poslovanja" (*operations*) i "privredne delatnosti" (*economic activities*).²⁹ To znači da su u SSP uneti pojmovi koji nisu sadržani u Osnivačkim ugovorima, već u drugim izvorima prava EU, uključujući i sudsku praksu Evropskog suda pravde – što detaljno poznavanje ove materije čini značajnim.

U skladu sa članom 52. SSP, pod privrednim društvom Zajednice, odnosno Srbije, se podrazumeva privredno društvo osnovano u skladu sa pravom neke od država članica, odnosno pravom Srbije, i čije se registrovano sedište, glavna uprava ili glavno mesto poslovanja nalaze na teritoriji Zajednice, odnosno Srbije. Ova formulacija identična je onoj sadržanoj u članu 54. (48). Osnivačkog ugovora. Ipak, SSP sadrži i dodatno određenje – ako privredno društvo osnovano u skladu sa pravom države članice, odnosno Srbije, ima samo registrovano sedište na teritoriji Zajednice/Srbije, smatraće se društvom koje ima pripadnost Zajednici ili Srbiji ako je njegovo poslovanje stvarno i trajno povezano sa privredom Zajednice, odnosno Srbije. Ovakvo određenje korišćeno je ranije u pravu EU kako bi se odredilo da li privredna društva mogu da se koriste slobodom osnivanja ako imaju samo registrovano sedište, ali ne i glavnu upravu na teritoriji Evropske unije.³⁰ Ista formulacija upotrebljena je i u Uredbi o statutu *SE*,³¹ prilikom određivanja društava koje mogu

²⁹ Ova određenja su preuzeta iz verzija Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju na srpskom i engleskom jeziku i nisu podudarna sa terminologijom korišćenom u radu.

³⁰ General Programme for the abolition of restrictions on freedom of establishment *Official Journal* 002, 15/01/1962 P. 0036 - 0045

³¹ Član 2, stav 5, Council Regulation (EC) No 2157/2001 of 8 October 2001 on the Statute for a European company (SE) *OJ L* 294, 10.11.2001, 1-21

osnovati *SE*. Jasno je da je, dakle, pojam privrednih društava koja imaju pripadnost Zajednici maksimalno proširen, ali u skladu sa postojećom praksom u Evropskoj uniji. Takođe je značajno istaći da je za potrebe Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju bliže određenje nacionalne pripadnosti privrednog društva Zajednice nebitno.

Sa druge strane, istovremeno se odstupilo i od važećeg pojma pripadnosti pravnih lica u Srbiji. Naime, kako Vasiljević³² ističe, u domaćem Zakonu o privrednim društvima prihvaćena je teorija stvarnog sedišta (sedište društva je mesto iz kog se upravlja poslovima društva³³). Ipak, postoji indirektna zakonska pretpostavka da je stvarno sedište ujedno i registrovano sedište društva (sedište privrednog društva određuje se osnivačkim aktom i registruje se u skladu sa zakonom kojim se uređuje registracija privrednih subjekata³⁴). Dosledna primena člana 52. SSP mogla bi dovesti do toga da društvo koje ima samo registrovano sedište u Srbiji ali ne i glavnu upravu u njoj bude smatrano domaćim privrednim društvom.

U članu 52. SSP-a takođe je dato određenje pojma “društva kćeri” koji je identičan pojmu zavisnog društva u domaćem pravu. Ovo je određenje koje nije sadržano u Osnivačkim ugovorima. Ipak, još zanimljivije je određenje pojma “ogranka” (*branch*) u SSP, koje je istovetno pojmu “ogranka, predstavništva ili druge poslovne jedinice (*agency, branch or other establishment*)” koje je dao Evropski sud pravde tumačeći Briselsku konvenciju.³⁵ Sporazumom je dakle,

³² M. Vasiljević, 104-105.

³³ Član 16. stav 1. Zakona o privrednim društvima.

³⁴ Član 16. stav 2. Zakona o privrednim društvima.

³⁵ Convention of 27 September 1968 on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters. Briselska konvencija, kasnije zamenjena odgovarajućom Uredbom (Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial matters, *OJ L 12, 16.1.2001, 1-23*), ne predstavlja neposredan izvor prava koji se odnosi na priznanje stranih privrednih društava. Ipak, budući da Konvencija o uzajamnom priznanju privrednih društava nije stupila na snagu, a pojedini pojmovi komunitarnog kompanijskog prava, kao što je "*establishment*" - nisu bili detaljno objašnjeni, u praksi se pokazala potreba za time da se jasnije odredi obim i način primene onih članova Ugovora koji se odnose na slobodu osnivanja. ³⁵ Za više o Briselskoj konvenciji vid. P. Stone, *Civil Jurisdiction and Judgments in Europe*, Longman, London-

sadržina ovog pojma povezana samo sa jednim oblikom organizovanja poslovanja van sedišta društva – sa “ogrankom”. Ovakvo određenje ipak je u suprotnosti sa važećim propisima u Srbiji – Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju³⁶ u članu 4. određuje i “ogranak” i “predstavništvo” kao organizacione delove osnivača – stranog pravnog lica. Isto određenje sadržao je i stari Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju³⁷, u članu 7, koji je bio na snazi u vreme kada su se vodili pregovori u vezi sa SSP. Nasuprot tome, u Zakonu o privrednim društvima u članu 3. navodi se samo ogranak kao organizacioni deo domaćeg ili stranog pravnog lica, koji nema svojstvo pravnog lica. Očigledno je da je formulacijom datom u SSP u potpunosti ispraćen način regulisanja ovog pitanja u Zakonu o privrednim društvima, no čini se da bi bilo bolje da je bio uzet u obzir i Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju – to ne samo da bi bilo bolje sa normativnog, već i praktičnog stanovišta, budući da najveći broj stranih privrednih društava u Srbiji osniva predstavništva, a ne ogranke.³⁸ Činjenica je da je sadržaj pojma ogranka u SSP-u postavljen veoma široko, ali verovatno bi bilo bolje da je i izričito upućeno na različite modalitete vršenja prava na osnivanje kako jezičko tumačenje odredaba SSP-a ne bi uzrokovalo probleme u primeni, naročito u Srbiji.

Članom 52, stavom 4. definisan je pojam „poslovnog nastanjivanja“, koji je određen i u odnosu na domaće državljanke, tako i na strana privredna društva. U odnosu na fizička lica, poslovno nastanjivanje podrazumeva pravo na osnivanje privrednih društava, kao i pravo da započnu privrednu delatnost kao samozaposlena lica. Izričito je propisano da ove aktivnosti ne daju pravo na pristup tržištu rada druge ugovorne strane, kao ni traženje zaposlenja u drugoj ugovornoj strani. U odnosu na privredna društva, poslovno nastanjivanje označava pravo na bavljenje privrednim delatnostima

New York, 1998; V. Rakić-Vodinić, G. Knežević, *Gradansko procesno pravo Evropske unije*, Pravni fakultet, Beograd, 1998

³⁶ *Službeni glasnik RS br. 36/09.*

³⁷ *Službeni glasnik RS br. 101/05.*

³⁸ Prema podacima Agencije za privredne registre od 27.12.2010. godine, dostupnim na www.apr.gov.rs, broj aktivnih privrednih subjekata koji su organizovani kao ogranak stranog privrednog društva je 95, dok samo predstavništava stranih pravnih lica koje počinju slovom „I“ ima 75.

osnivanjem društava kćeri i ogranaka u drugoj ugovornoj strani.³⁹ I iz ove formulacije se vidi kako bi bilo bolje da tekst Sporazuma nije ograničen samo na pojam ogranka, već i predstavništva, ili, u engleskoj verziji „*agency, branch and other subsidiary*“.

Članom 53. Sporazuma određuje se tretman koji će privredna društva iz Zajednice imati u Srbiji i obratno. U tom smislu, Srbija se obavezala da će privrednim društvima i građanima⁴⁰ Zajednice olakšati poslovanje na svojoj teritoriji, tako što će im odobriti položaj ne manje povoljan od onog koji daje svojim privrednim društvima ili društvima iz trećih država, koji god da je povoljniji – bilo da se radi o onima koji već posluju na teritoriji Srbije ili tek treba da otpočnu poslovanje. Iste odredbe predviđene su i za društva iz Srbije koja posluju ili planiraju da posluju na teritoriji Zajednice. Nadalje, obe ugovorne strane su se obavezale da neće usvajati nikakve propise ili mere kojima se diskriminišu privredna društva iz druge ugovorne strane. Što se tiče samozaposlenih lica, na njih se ove odredbe ne primenjuju, već je određeno da će Savet za stabilizaciju i pridruživanje četiri godine nakon stupanja na snagu SSP-a utvrditi načine za proširenje ovih odredaba i na njih.⁴¹

Izuzetno je značajna i odredba stava 5b) člana 53. kojim je predviđeno da, nakon stupanja SSP-a na snagu, društva kćeri privrednih društava Zajednice imaju pravo sticanja prava svojine na nepokretnostima kao i domaća privredna društva, kada su ova prava potrebna za obavljanje privrednih delatnosti. Ova odredba nije istovetna odredbi člana 82a. Zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa⁴² kojim se regulišu prava stranih lica, utoliko što ne sadrži uslov uzajamnosti. Nadalje, stavom 5v) propisano je da će četiri godine nakon stupanja Sporazuma na snagu Savet za stabilizaciju i pridruživanje razmotriti mogućnost proširivanja prava sticanja svojine

³⁹ Član 52. stav 4, ii)

⁴⁰ Termin „državljeni Zajednice“ nije prihvaćen u domaćoj teoriji, kao ni u revidiranom prevodu Osnivačkih ugovora, te se u radu koristi termin „građani Zajednice“, što je ujedno i bliže samoj sadržini ovog pojma, budući da se ne radi o zameni za državljanstvo neke države Članice Unije, već o dopuni.

⁴¹ Član 53, stav 4.

⁴² *Službeni list SFRJ br. 6/80, 36/90, Službeni list SRJ br. 29/96, Službeni glasnik RS br. 115/2005*

i na ogranke privrednih društava Zajednice, koji nemaju svojstvo pravnog lica, što bi, ako se usvoji, predstavljalo značajno odstupanje od trenutno važećih domaćih propisa.

Članom 56. SSP-a omogućava se ugovornim stranama da primene posebna pravila u vezi sa poslovnim nastanjivanjem privrednih društava druge ugovorne strane, ako su opravdana pravnim ili tehničkim razlikama ili iz opreza, kada je reč o finansijskim uslugama. Ipak, razlika u položaju ne sme prevazilaziti ono što je neophodno. Na ovaj način je i u SSP u pogledu dozvoljenih ograničenja slobode poslovnog nastanjivanja uvedeno načelo srazmernosti.

Odredbama SSP-a od primene pravila u vezi sa slobodom poslovnog nastanjivanja izuzete su finansijske usluge, navedene u Aneksu VI – to su sve usluge osiguranja i u vezi sa osiguranjem, kao i bankarske i ostale finansijske usluge. Nadalje, članom 55. je propisano da se ove odredbe ne primenjuju ni na usluge avionskog transpota, kao ni usluge transporta unutrašnjim plovnim putevima i usluge pomorske kabotaže.

Članom 58. Sporazuma omogućava se privrednim društvima Zajednice i Srbije da svoje državljane zapošljavaju na teritoriji druge ugovorne strane, bilo samostalno bilo preko društava kćeri i ogranaka. Uslov za to je da se radi o „ključnom osoblju“ u smislu SSP-a, to jest, da se radi o licima koja su na rukovodećim položajima, ili koja poseduju posebna stručna znanja. Ovo su, prema odredbama SSP-a „lica premeštena u okviru društva“, dakle, zaposleni koji se radi obavljanja delatnosti na teritoriji druge ugovorne strane raspoređuju na radno mesto u društvu kćeri, odnosno ogranku koji se tamo nalazi.

Kao što se vidi, odredbe SSP-a u ovoj oblasti u velikoj meri su zasnovane na odredbama Osnivačkih ugovora, kao i na pojmovima već izgrađenim u praksi Evropskog suda pravde u vezi sa slobodom osnivanja privrednih društava. Može se sa pravom očekivati da će Savet za stabilizaciju i pridruživanje, koji se osniva članom 119. SSP-a, prilikom vršenja nadzora nad sprovođenjem Sporazuma, primenjivati standarde koji su već na snazi u Uniji u pogledu pitanja kao što je, na primer „ono što je strogo neophodno“ u odnosu na posebna pravila o poslovnom nastanjivanju privrednih društava, ili prilikom određivanja toga da li se neki oblik obavljanja delatnosti ima smatrati „ogrankom“. Otud, valja ponovo istaći, poznavanje propisa i prakse Evropske unije u odnosu na slobodu nastanjivanja umnogome dobija na značaju.

1.4. Dalji odnos kompanijskih prava Srbije i EU

Kao što je već pokazano, u planu je usvajanje ili izmena postojećih propisa iz oblasti kompanijskog prava, kako bi se postigao što veći stepen usklađenosti sa kompanijskim pravom Unije. Takođe, odredbe Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju u vezi sa slobodom poslovnog nastanjivanja predstavljaju način da se postave temelji za potpunu slobodu osnivanja privrednih društava, u onom obliku i meri u kojoj ona sada postoji na teritoriji Unije. Jasno je, ipak, da ova sloboda ne može biti u potpunosti ostvarena sve dok Srbija ne postane punopravna članica Unije. Međutim, odredbe SSP-a u vezi sa poslovnim nastanjivanjem ukazale su na potrebu temeljnog poznavanja sudske prakse Evropskog suda pravde u ovoj oblasti, a treba imati u vidu i činjenicu da će ova pitanja dodatno dobiti na značaju sticanjem članstva u EU.

U budućnosti se stoga može očekivati da će nadležni državni organi u Srbiji pažljivo pratiti razvoj evropskog zakonodavstva u oblasti kompanijskog prava i vršiti neophodna usklađivanja sa direktivama, koja su već u planu, kako je ranije istaknuto. Osim toga, biće neophodno i izvršiti adekvatne pripreme za primenu relevantnih uredbi, na primer izdavanjem posebnih uputstava za privrednike, kako bi se blagovremeno upoznali sa relevantnim propisima Unije.

Ana Knežević – Bojović; LLM,
Institute od Comparative Law,
Belgrade

**HARMONISATION OF COMPANY LAW WITH EUROPEAN
UNION LAW AND RULES ON FREEDOM OF
ESTABLISHMENT OF COMPANIES IN THE
STABILISATION AND ASSOCIATION AGREEMENT**

Harmonisation of Serbian law with that of the European Union is an obligation undertaken unilaterally by Serbia so as to accomplish its goal of joining the European Union. By far the most important document Serbia has signed in this process so far is the Stabilisation and Association Agreement. The paper analyzes the Agreement provisions prescribing rules on free movement of companies from Serbia and the EU and underlines the importance of being familiar with the European Court of Justice jurisprudence on this matter. Furthermore, the author analyzes the degree to which Serbian company law rules are harmonised with that of the EU and outlines the expected developments in law and practice in both areas.

Key words: *harmonization of Serbian law; European Union; Stabilisation and Association Agreement; European Court of Justice*